

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВА

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Вчена рада економічного факультету,
протокол № 5 від 12. 12. 2017 р.
Голова Вченої ради, в.о.декана факультету,
_____ проф. А.І.Ігнатюк

ПРОГРАМА

КОМПЛЕКСНОГО ПІДСУМКОВОГО ІСПИТУ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ, ЩО ЗДОБУВАЮТЬ ВИЩУ ОСВІТУ
ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВР
ЗА ГАЛУЗЗЮ ЗНАНЬ 0305 – «ЕКОНОМІКА ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО»
НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ 030504 «ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА»

ПОГОДЖЕНО:

науково-методична комісія економічного факультету
протокол № 5 від «29» листопада 2017 р.
Голова НМК

_____ доц. Т.М.Литвиненко

СХВАЛЕНО:

кафедра економіки підприємства,
протокол № 5 від « 27 » листопада 2017 р.
Зав. кафедри

_____ проф. Г.М.Филюк

ПРОГРАМА КОМПЛЕКСНОГО ПІДСУМКОВОГО ІСПИТУ ЗА
НАПРЯМОМ ПІДГОТОВКИ 030504 «Економіка підприємства» /ОСВІТНІЙ
РІВЕНЬ “БАКАЛАВР”.

Укладачі:

Андреюк Н.В., кандидат економічних наук, доцент
Литвиненко Т.М., кандидат економічних наук, доцент
Мартинюк Л.А., кандидат економічних наук, доцент
Чубук Л.П., кандидат економічних наук, доцент

Вступ.....	3
I. Змістовна програма іспиту.....	4
Модуль 1. Економіка підприємства.....	4
Модуль 2. Планування діяльності підприємства.....	14
Модуль 3. Маркетинг.....	18
Модуль 4. Оцінка бізнесу	22
II. Структура іспиту та методика його проведення.....	26
III. Критерії оцінювання знань студентів.....	27
IV. Рекомендована література.....	29

ВСТУП

Комплексний підсумковий іспит для студентів бакалаврату має за мету не лише перевірку теоретичних знань випускників, а й оцінку їх аналітичних здібностей та навичок застосування здобутих знань в здійсненні аналізу та розробці стратегії сучасних підприємств, що здобувають диплом бакалавра фахового спрямування “Економіка підприємства”.

Вимоги до здібностей і підготовленості випускників. Оволодіння системою знань, що відповідають вимогам випускника економічного факультету класичного університету освітнього рівня «Бакалавр» за напрямом підготовки 030504 «Економіка підприємства» передбачає, що випускники повинні виявити знання, вміння та навички, достатні для виконання професійних завдань та обов’язків, що визначені для посад, передбачених освітньо-кваліфікаційною характеристикою.

Характеристика змісту програми державного іспиту.

Програма іспиту є міждисциплінарною, вона охоплює основну проблематику навчальних дисциплін, що вивчають студенти в межах навчального плану освітнього рівня «Бакалавр». До числа таких дисциплін входять:

1. Економіка підприємства
2. Планування діяльності підприємства
3. Маркетинг
4. Оцінка бізнесу

Підсумковий іспит дозволяє студентам узагальнити знання, здобуті під час навчання і довести свою готовність самостійно вирішувати практичні проблеми.

До програми включені лише ті питання, що відповідають змісту програм навчальних дисциплін, що вивчались студентами в процесі навчання, а також висвітлені в навчальній та методичній літературі, яка є в бібліотеці і доступна для студентів.

I. ЗМІСТОВНА ПРОГРАМА ІСПИТУ

МОДУЛЬ 1. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Підприємство як суб'єкт господарювання

Підприємство як господарча система і форма реалізації підприємництва.

Класифікація підприємств: за сферами діяльності; за формами власності; за чисельністю працюючих; юридичним статусом та формами господарювання. Інтеграційні форми підприємств та організацій. Форми об'єднання підприємств та організацій: асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, холдинги, промислово-фінансові групи, трести тощо. Мета їх створення й особливості діяльності.

Життєвий цикл підприємства (створення та реєстрація, господарська діяльність, структурні зміни, криза та банкрутство, реорганізація та ліквідація). Законодавчі та нормативні акти, що регулюють діяльність підприємств. Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, їх основні положення. Статут підприємства, Генеральна тарифна угода, колективний договір та інші правові документи.

Тенденції розвитку підприємств та їх об'єднань в сучасних умовах.

Правове забезпечення діяльності підприємства.

Загальна структура підприємства. Види цехів підприємства. Чинники впливу на формування виробничої структури підприємства.

Формування підприємницького середовища. Виробнича та соціальна діяльність підприємства.

1.2. Підприємницька діяльність суб'єктів господарювання

Підприємницька діяльність як основна форма господарювання. Принципи, форми, типи та моделі підприємницької діяльності. Франчайзинг як особлива форма організації підприємництва. Виробнича та посередницька діяльність.

Принципи та механізм реалізації підприємницької діяльності. Активізація та державна підтримка підприємницької діяльності в Україні.

Міжнародний бізнес: поняття, суб'єкти, типи та види. Форми міжнародної підприємницької діяльності. Спільні підприємства в системі міжнародного бізнесу. Тенденції та проблеми створення і розвитку підприємств в Україні.

1.3. Структура підприємства

Загальна структура підприємства. Показники, які визначають структуру підприємства. Поняття та вплив структури підприємства на ефективність його функціонування. Виробнича структура підприємства. Принципи класифікації виробничих структур. Типи виробничої структури. Види цехів. Фактори, що впливають на формування виробничої структури підприємства. Шляхи вдосконалення виробничої структури підприємства.

1.4. Управління підприємством.

Загальне поняття управління підприємством. Принципи управління. Методи управління підприємством: економічні, організаційно-розпорядчі, соціально-психологічні. Основні функції управління: організація, планування, мотивація, контроль, координація. Особливості антикризового управління підприємством.

Організаційна структура управління підприємством. Горизонтальні та вертикальні зв'язки. Типи організаційних структур управління: лінійна, функціональна, лінійно-функціональна, матрична, дивізійна, їх переваги та недоліки. Адаптивні організаційні структури управління. Критерії оцінки раціональності організаційних структур управління.

1.5. Персонал підприємства

Поняття трудових ресурсів, кадрів, персоналу підприємства. Категорії персоналу. Особливості структури персоналу різних типів підприємств.

Визначення показників чисельності працівників. Показники руху персоналу. Розрахунки планових показників чисельності персоналу. Оптимізація структури та чисельності працівників підприємства.

Кадрова політика. Система формування та підготовки кадрів для підприємства. Форми перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів. Витрати на їх персонал та їх ефективність. Політика працевлаштування та сприяння зайнятості.

Збереження кадрового потенціалу в умовах кризи.

Продуктивність праці. Економічна категорія продуктивності праці. Методи визначення та розрахунку продуктивності праці. Класифікація факторів зростання продуктивності праці. Система розрахунків можливого зростання продуктивності праці. Показники продуктивності праці: виробіток і трудомісткість. Методи вимірювання виробітку: натуральний, умовно-натуральний, трудовий, вартісний. Види трудомісткості.

1.6. Матеріальні активи (виробничі засоби)

Характеристика виробничих засобів, іншого майна. Виробничі засоби, їх складові частини. Характерні ознаки та визначення основних і оборотних виробничих засобів як економічних категорій. Майно (матеріальні цінності) соціального призначення.

Класифікація, структура й оцінка основних виробничих засобів. Класифікація основних виробничих засобів. Видова (технологічна) та вікова структура основних засобів, тенденції в її динаміці. Оцінка основних засобів за первісною, відновною та залишковою вартістю.

Відтворення основних виробничих засобів. Характеристика процесу відтворення основних засобів. Фізичне (матеріальне) й економічне спрацювання основних засобів. Техніко-економічне старіння засобів праці та його наслідки. Строк функціонування засобів праці та їх оптимізація. Амортизація основних засобів. Норми амортизації на реновацію (повне відновлення) основних засобів. Методи амортизації. Методи прискореної (дегресивної) амортизації. Ремонт

основних виробничих засобів. Види ремонту: поточний, середній та капітальний. Джерела фінансування ремонтних робіт.

Виробнича потужність. Поняття та види виробничої потужності. Фактори, що впливають на виробничу потужність. Визначення потужності підприємства.

Ефективність використання та відтворення основних виробничих засобів і потужностей. Економічне та соціальне значення підвищення ефективності відтворення та використання основних виробничих засобів. Показники інтенсивного та екстенсивного використання основних виробничих засобів. Шляхи підвищення ефективності використання основних виробничих засобів, потужностей.

Оборотні виробничі засоби. Елементний склад оборотних виробничих засобів. Характеристика виробничих запасів, напівфабрикатів власного виготовлення, незавершеного виробництва, витрат майбутніх періодів. Нормування витрат матеріальних ресурсів. Класифікація норм витрат матеріальних ресурсів, види норм. Методи нормування: аналітично-розрахунковий, дослідно-виробничий, звітно-статистичний. Показники та шляхи кращого використання сировини, матеріалів, палива тощо. Показники витрат матеріальних ресурсів та показники корисного використання матеріальних ресурсів: загальна та питома матеріаломісткість.

1.7. Нематеріальні ресурси

Поняття, види й особливості нематеріальних ресурсів. Інтелектуальна власність як юридична категорія. Об'єкти промислової власності: винахід, корисна модель, промисловий зразок, товарний знак, місце зазначення походження товару, фірмове найменування, недобросовісна конкуренція. Об'єкти, захищені авторськими та суміжними правами. Характеристика інших (нетрадиційних) об'єктів нематеріальних ресурсів. Гудвіл як об'єкт інтелектуальної власності. Інформаційні системи, їх роль в діяльності підприємства.

Нематеріальні активи. Основні риси й особливості. Патенти та ліцензії, роялті, паушальні платежі. Оцінка та зношення нематеріальних активів. Підходи та методи оцінки вартості нематеріальних активів: витратний, прибутковий та ринковий підходи. Патентно-ліцензійна діяльність підприємств у ринкових умовах господарювання. Економічна ефективність використання нематеріальних активів: розрахунок економічного ефекту.

1.8. Обігові кошти

Види та джерела формування фінансових ресурсів (обігових коштів та інвестицій).

Обігові кошти. Обігові кошти у сфері виробництва та сфері обслуговування. Визначення та складові елементи обігових коштів, їх структура за джерелами формування: власні, залучені та позичені обігові кошти.

Нормування власних обігових коштів. Норма та норматив обігових коштів. Нормовані та ненормовані обігові кошти. Методи розрахунку нормативів

обігових коштів: аналітичний, коефіцієнтний, метод прямого рахунку. Розрахунок нормативів обігових коштів у виробничих запасах, незавершеному виробництві, витратах майбутніх періодів, у залишках готової продукції.

Показники та шляхи прискорення оборотності обігових коштів: коефіцієнт оборотності, коефіцієнт завантаження, тривалість обороту. Абсолютне та відносне вивільнення обігових коштів.

1.9. Інвестиційні ресурси підприємства.

Інвестиції: визначення, структура і напрями використання. Поняття та види інвестицій: валові, чисті інвестиції, прямі та портфельні. Реальні капітальні вкладення. Джерела фінансування виробничих інвестицій. Елементний склад і технологічна структура капітальних вкладень. Обчислення загального обсягу капітальних вкладень за проектно-кошторисною документацією.

Економічна ефективність капітальних вкладень. Методи оцінки ефективності виробничих інвестицій (капітальних вкладень). Абсолютна та порівняльна ефективність. Метод дисконтування. Грошові потоки. Ставка дисконту (капіталізації): мета застосування та метод визначення. Чиста теперішня вартість. Шляхи підвищення ефективності використання капітальних вкладень.

1.10. Оцінка ефективності інвестиційних проектів

Поняття, призначення, основні характеристики інвестиційного проекту. Класифікація інвестиційних проектів. Основні розділи інвестиційного проекту та їх характеристика. Життєвий цикл проекту і його етапи.

Поняття чистого грошового потоку за проектом. Прогноз грошових потоків за операційною, інвестиційною діяльністю та фінансовою діяльністю. Визначення чистого грошового потоку по проекту в цілому на основі моделей для власного та усього інвестованого капіталу.

Базові принципи оцінки ефективності реальних інвестиційних проектів. Методика розрахунку та аналізу динамічних показників оцінки реальних інвестиційних проектів: чистої приведеної (теперішньої) вартості проекту (NPV); адаптованої чистої приведеної вартості проекту (ANPV); індексу (коефіцієнту) дохідності інвестицій (PI); індексу (коефіцієнту) рентабельності інвестицій (DROI); коефіцієнту вигід-витрат (BCR); звичайної та модифікованої внутрішньої норми дохідності (IRR, MIRR); дисконтованого терміну окупності інвестицій (DPP). Методи та моделі побудови ставки дисконту: оцінки капітальних активів; середньозваженої вартості капіталу; кумулятивної побудови (нагромадження).

Особливості оцінки ефективності проектів різної тривалості та масштабу. Метод ланцюгового заміщення. Метод еквівалентних річних ануїтетів (ЕАА). Послідовність оцінки та відбору проектів, що підлягають та не підлягають дробленню. Порівняння ефективності проектів за різних форм фінансування: лізингу та кредитування.

Методика розрахунку та аналізу статичних показників оцінки реальних інвестиційних проектів: простого терміну окупності (PP); бухгалтерської норми

дохідності (ARR). Особливості застосування окремих показників ефективності інвестиційних проектів як критеріїв відбору у інвестиційну програму підприємства. Врахування інфляції при оцінці ефективності інвестиційних проектів. Побудова узагальненої оцінки альтернативних інвестиційних проектів за критерієм ефективності.

1.11. Оцінка та забезпечення нейтралізації ризиків інвестиційних проектів

Поняття ризику інвестиційного проекту. Класифікація ризиків. Базові принципи оцінки рівня проектних ризиків. Послідовність аналізу рівня ризику при інвестуванні. Показники рівня ризику за проектом, що визначаються на основі ключових показників ефективності (NPV, IRR тощо): математичне сподівання; стандартне відхилення; коефіцієнт варіації. Методи оцінки проектного ризику: модель точки безбитковості; аналіз чутливості проекту; аналіз сценаріїв проекту; метод “дерева рішень” (“дерева ймовірностей проекту”); метод імітаційного моделювання (Монте-Карло). Способи усунення (зменшення) ризику: розподіл ризиків; формування резервів за проектом; хеджування; зовнішнє страхування.

1.12. Інноваційні процеси на підприємстві

Загальна характеристика та окремі види інноваційних процесів. Джерела, класифікація і взаємозв'язок інноваційних процесів. Технічні нововведення.

Науково-технічний прогрес, основні його напрями. Загальні та пріоритетні напрями НТП. Прогресивні базові технології: синтетичні, композиційні та надчисті матеріали. Автоматизація і комп'ютеризація виробництва (процесів управління).

Технічний розвиток підприємства. Оцінка та показники технічного розвитку.

Організаційні нововведення, форми та види. Вплив організаційних нововведень та ефективність діяльності підприємства.

Ефективність нововведень. Показники економічного ефекту від впровадження технічних нововведень, технологій, засобів та предметів праці та споживання. Особливості оцінки ефективності організаційних нововведень. Методичні підходи до визначення ефективності організаційних нововведень.

1.13. Організація виробничого процесу

Структура та принципи організації виробничого процесу. Виробничий процес - основа діяльності підприємства. Складові елементи виробничого процесу. Основні, допоміжні та обслуговуючі процеси, їх призначення й особливості. Виробничий процес як сукупність виробничих операцій. Дискретні та безперервні виробництва.

Принципи раціональної організації виробничого процесу: спеціалізація, паралельність, безперервність, пропорційність, прямоточність, ритмічність, автоматичність, гнучкість, гомеостатичність.

Тип виробництва. Організаційні типи виробництва: одиничний, серійний, масовий. Діалектика розвитку типів виробництва. Порівняльна характеристика типів виробництва. Вплив типу виробництва на його ефективність.

Організація виробничого процесу в часі. Виробничий цикл і його структура. Обчислення тривалості виробничого циклу. Залежність тривалості виробничого циклу від величини партій виробів і способу поєднання технологічних операцій. Методи поєднання операцій та їх вплив на виробничий цикл. Послідовне, паралельне та послідовно-паралельне поєднання операцій. Економічне значення та напрямки скорочення тривалості виробничого циклу.

Методи організації виробництва. Поточковий і непоточковий методи організації виробництва. Особливості поточкового виробництва і його різновиди: одинично-технологічні, предметно-групові. Поточкові лінії та їх класифікація. Особливості організації і параметри поточкових ліній: такт поточної лінії, ритм лінії, кількість робочих місць, швидкість руху конвеєра. Організаційно - технологічні умови застосування непоточкових методів організації виробництва, їх економічна оцінка.

Ознаки поточкового виробництва, його різновиди. Переваги та недоліки поточкового виробництва. Тенденції його розвитку. Автоматизація виробництва, створення гнучких автоматизованих виробничих систем. Перспективи застосування різних методів організації виробництва на підприємствах України.

1. 14. Інфраструктура підприємства

Поняття, види, значення інфраструктури. Виробнича інфраструктура підприємства, соціальна інфраструктура.

Система технічного обслуговування: ремонтне господарство, інструментальне господарство, внутрішньовиробничий транспорт, енергетичне господарство, складське господарство підприємства.

Загальна характеристика основних складових соціальної інфраструктури. Соціальна діяльність на підприємстві. Соціальна функція підприємства. Види соціальної діяльності підприємства та їх забезпечення.

Відтворення та розвиток інфраструктури. Капітальне будівництво. Поняття, заклади планування капітального будівництва та введення в дію виробничих потужностей. Зміст і організація проектування виробничих об'єктів. Планування капітального будівництва: кошторисна вартість будівництва, його техніко-економічне обґрунтування, титульні списки будівель, склад технічного проекту. Підрядний та господарський спосіб ведення будівельно-монтажних робіт.

1.15. Планування діяльності підприємства.

Загальна характеристика: значення, зміст, завдання планування. Межі планування. Причини невдач планування.

Принципи планування. Система планів підприємства. Методи планування: ресурсний, метод екстраполяції, дослідно-статистичний (середніх показників), факторний, нормативний, матричний, економіко-математичне моделювання.

Стратегічне планування: сутність і призначення. Стратегічні цілі. Процес стратегічного планування: вибір місії, цілі, оцінка й аналіз зовнішнього середовища, вибір стратегічних альтернатив: виживання, стабілізація, зростання, скорочення. Методи вибору генеральної стратегії. Функціональні субстратегії. Сучасні проблеми розвитку системи стратегічного планування.

Бізнес-план підприємства: сутність і призначення. Мета та основні етапи розробки бізнес-плану. Структура та зміст бізнес-плану. Оформлення і стиль. Тактичне й оперативне планування. Відмінність тактичного планування від стратегічного. Зміст і можливі розділи тактичних планів, їх загальна характеристика.

Оперативне планування: сутність і завдання. Розробка оперативних планів та графіків виробництва. Системи оперативного планування. Проблеми удосконалення внутрішньофірмового планування за умови ринкової системи господарювання.

1.16 Мотивація та оплата праці

Мотивація як процес стимулювання людей до ефективної трудової діяльності. Методи мотивації трудової діяльності: прямі і непрямі, економічні, неекономічні (моральні).

Поняття оплати праці. Функції заробітної плати. Структура заробітної плати. Основна і додаткова оплата праці. Сучасна державна політика оплати праці.

Мінімальна заробітна плата. Тарифна система оплати праці: тарифна сітка, тарифна ставка, доплати і надбавки, схеми посадових окладів. Форми і системи оплати праці робітників. Відрядна та почасова оплата праці. Оплата праці керівників, спеціалістів і службовців. Єдина тарифна сітка.

Нетарифна система оплати праці: загальна характеристика та особливості застосування. Фонд оплати праці: формування та склад. Методи визначення планового фонду заробітної плати. Державне регулювання оплати праці.

Участь працівників підприємства в його прибутках (доходах). Характеристика та ефективність окремих систем участі працівників у прибутках. Зарубіжний та вітчизняний досвід участі працівників у прибутках та власності приватизованих підприємств.

1.17. Виробництво продукції (послуг), її якість і конкурентоспроможність

Загальна характеристика продукції, її класифікація і вимірники: натуральні та вартісні. Номенклатура й асортимент продукції. Валова, товарна, чиста і реалізована продукція.

Виробнича програма (план виробництва продукції). Основні етапи формування виробничої програми. Вплив маркетингової діяльності на

формування програми випуску продукції (послуг). Ресурсне обґрунтування виробничої програми.

Змістовна характеристика матеріально-технічного забезпечення (МТЗ). Форми та системи МТЗ. Обчислення потреби в матеріалах. Запаси матеріалів та їх регулювання. Оптимізація партій поставки матеріалів.

Якість продукції (послуг) як економічна категорія. Показники та методи оцінки якості продукції (послуг). Абсолютний та відносний рівень якості. Система одиничних показників якості продукції. Поняття й визначення рівня конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств на ринку. Технічні, організаційні та соціальні заходи для підвищення якості й конкурентоспроможності продукції вітчизняних товаровиробників.

Стандартизація продукції. Наявні стандарти в Україні, сфери їх застосування. Нормативно-технічна документація для проектування та виготовлення продукції. Міжнародні стандарти ІСО. Сертифікація продукції, її економічне значення. Види сертифікації. Міжнародні системи сертифікації. Економічна й соціальна ефективність стандартизації та сертифікації продукції. Державний нагляд за дотриманням вимог стандартів. Проблеми застосування технічних умов вітчизняними підприємствами. Маркування продукції в Україні.

1.18. Витрати та ціноутворення на продукцію (послуги)

Загальна характеристика витрат як комплексного економічного показника. Класифікація витрат на виробництво за окремими ознаками: ступенем однорідності, зв'язком з обсягом виробництва, способом обчислення на одиницю продукції.

Собівартість продукції як показник ефективності виробництва. Зміст і методи обчислення кошторису виробництва. Розрахунок кошторису виробництва за окремими економічними елементами. Собівартість валової, товарної та реалізованої продукції.

Калькуляція та її місце в економічних розрахунках. Типова номенклатура калькуляційних статей витрат для більшості підприємств різних галузей. Методика обчислення окремих статей калькуляції.

Система управління витратами. Формування і контроль витрат за центрами відповідальності. Розрахунок критичного обсягу виробництва (точки беззбитковості).

Обґрунтування та вибір стратегії зниження витрат на підприємствах. Групи чинників зниження витрат на виробництво: підвищення технічного рівня; вдосконалення організації виробництва, праці й управління; збільшення обсягу виробництва тощо.

Поняття, роль і функції ціни: обліково – вимірювальна функція, розподільча, стимулююча. Види цін та сфери їх застосування: централізовано-фіксовані ціни, договірні, світові, оптові (відпускні), роздрібні, тарифи на платні послуги. Методи ціноутворення на продукцію (послуги). Цінова політика підприємства. Шляхи вдосконалення ціноутворення на продукцію (послуги) в Україні.

1.19. Фінансово-економічні результати та ефективність діяльності підприємства

Характеристика фінансової діяльності підприємства. Внутрішнє та зовнішнє фінансування. Планування фінансової діяльності.

Прибуток і доход як основні показники фінансових результатів діяльності підприємства. Види прибутку: загальний, прибуток після оподаткування, операційний. Джерела формування загальної величини прибутку (доходу). Валовий прибуток (Дохід) та чистий прибуток (Дохід). Розподіл чистого прибутку на підприємстві.

Рентабельність як відносний показник ефективності діяльності підприємства. Види рентабельності. Обчислення рентабельності виробничих засобів; сукупних активів; власного (акціонерного) капіталу. Рентабельність окремих виробів. Способи підвищення рентабельності на підприємствах різних галузей України.

Сутність, важливість і методичні підходи до оцінки загального, фінансово-економічного стану підприємства. Оцінка прибутковості, ліквідності, оборотності, стабільності та ділової активності.

Класифікація чинників зростання ефективності виробництва.

1.20. Реструктуризація та санація підприємства

Система виживання підприємства в ринкових умовах господарювання. Основні економічні параметри системи виживання. Головні організаційні заходи для виживання підприємства.

Реструктуризація підприємства як найважливіший захід системи виживання і виходу з економічної кризи.

Сутність реструктуризації, її форми та види. Корпоративна, фінансова, виробничо-технологічна, організаційно-управлінська форми реструктуризації підприємства. Внутрішні та зовнішні фактори впливу на процес реструктуризації. Розробка та здійснення програми (бізнес-плану) реструктуризації суб'єктів господарювання. Основні етапи здійснення реструктуризації.

Санація підприємства. Сутність механізму санації та її цілей. Програма санаційних заходів. Класична модель процесу фінансового оздоровлення підприємства. Стратегічні цілі і тактика проведення санації. Структура проекту санації. Бізнес-план фінансового оздоровлення. Державна підтримка проведення санації потенційно конкурентоспроможних підприємств. Практика й ефективність санації підприємств в Україні.

1.21. Банкрутство та ліквідація підприємства

Сутність банкрутства підприємства. Причини банкрутства (зовнішні та внутрішні). Класифікація чинників, що сприяють банкрутству. Визначення зон

ризиків та реакція підприємства на настання кризового фінансово-економічного стану. Методичні основи визначення ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання: двофакторна модель, модель Альтмана. Етапи та процедура оголошення банкрутства в засобах масової інформації. Банкрутство підприємств в Україні.

Процес ліквідації підприємства-банкрута. Управління майном боржника. Комплекс організаційно економічних заходів і допустима тривалість процесу ліквідації підприємства-банкрута. Черговість задоволення претензій кредиторів. Форми ліквідації підприємств-банкрутів: фізичне припинення, реорганізація діяльності зі зміною власника, розпродаж майна "з молотка" тощо.

Категоріальний апарат до модуля:

1. Амортизація.
2. Банкрутство.
3. Методи амортизації.
4. Об'єднання підприємств.
5. Бізнес-план підприємства.
6. Витрати виробництва.
7. Собівартість продукції.
8. Методи ціноутворення.
9. Капітальні інвестиції.
10. Промислова власність.
11. Види прибутку.
12. Виробнича потужність.
13. Виробнича структура підприємства.
14. Виробничий процес.
15. Економічна ефективність.
16. Інвестиції.
17. Інвестиційний проект.
18. Грошовий потік.
19. Чиста приведена вартість проекту.
20. Лізинг.
21. Нематеріальні активи.
22. Норматив оборотних коштів.
23. Оборотні кошти.
24. Основні виробничі засоби.
25. Підприємство.
26. Персонал підприємства.
27. Продуктивність праці.
28. Ремонт.
29. Санація.
30. Технологічний процес.

31. Франчайзинг.
32. Кошторис витрат виробництва.
33. Якість продукції.
34. Рентабельність продукції.
35. Форми заробітної плати.

МОДУЛЬ 2. ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Теоретичні основи планування

Сутність планування. Планування як наука та як функція управління підприємством. Види планування: централізоване та засноване на ринкових механізмах регулювання. Етапи планування. Фактори якості планування на підприємстві.

Предмет та об'єкт планування на підприємстві. Ресурси як предмет планування на підприємстві: трудові ресурси, виробничі фонди, інвестиції. Об'єкти планування – господарська, соціальна та екологічна діяльність підприємства.

Засоби та методи планування. Конкретно-історичний, комплексний, системний підходи, експеримент, моделювання, граничний аналіз, дисконтування, методи спеціальних досліджень у практиці внутріфірмового планування. Традиційні методи оперативно-календарного планування. Застосування економіко-математичних методів у плануванні підприємства.

2.2. Система планування на підприємстві

Принципи планування. Види планування за окремими критеріями: обов'язковості, терміну, змісту планових рішень, ступенем охоплення, об'єктами, сферами, глибиною планування, координацією окремих планів у часі, обліком зміни даних, черговістю в часі.

Фактори, що впливають на вибір планів. Фактори, обумовлені специфікою фірми. Фактори зовнішнього середовища. Специфіка процесу планування.

Організація планування на підприємстві. Механізм планування. Організаційні форми внутріфірмового планування. Структура та функції планових служб на підприємстві.

2.3. Теоретичні і методичні основи стратегічного і тактичного планування

Сутність і структура стратегічного планування. Технологія планування стратегії. Інформаційна база стратегічного планування. Сучасний інструментарій стратегічного планування.

Зміст і функції тактичного планування. Відмінності тактичного плану від стратегічного. Вимоги до тактичного плану: гнучкість, повнота, підтримка з боку

керівництва, комплексність, відповідальність, точність, участь виконавців, пріоритет поточних рішень.

Зміст, значення та завдання тактичного плану. Його структура та порядок розробки. Система планових норм, нормативів та показників. Розділи тактичного плану. Етапи його розробки. Зміст робіт та їхні виконавці.

2.4.Маркетингові дослідження і план реалізації продукції

Цілі і завдання плану реалізації продукції. Головні вимоги до його складання. Інформаційна база планування збуту продукції. Формування портфеля замовлень.

Технологія обґрунтування планових рішень з обсягу продажу. Етапи планування реалізації продукції: дослідження кон'юнктури ринку, планування асортименту, оцінка конкурентноздатності товару, планування ціни, прогнозування обсягу продажу. Засоби мінімізації ризику при плануванні портфеля замовлень.

Методи прогнозування обсягу продажів – метод експертних оцінок, економіко-статистичні методи.

2.5.Планування виробництва продукції

Структура та показники виробничої програми підприємства. Основні вимірники виробничої програми: вартісні, натуральні, умовно-натуральні. Обсяг виробленої продукції, обсяг реалізованої продукції.

Методика планування виробничої програми. Етапи її планування. Аналіз виконання плану виробництва. Аналіз портфеля замовлень.

Розрахунок виробничої потужності: чинники, що її визначають, послідовність розрахунків. Планування випуску продукції. Планування виконання виробничої програми та його етапи.

2.6.Планування матеріально-технічного забезпечення

Мета та задачі плану матеріально-технічного забезпечення. Фактори, що впливають на організацію матеріально-технічного забезпечення підприємства. Основні функції служб матеріально-технічного забезпечення.

Механізм планування потреби підприємства у матеріально-технічних ресурсах. Складові плану. Вихідні дані для його розробки. Етапи складання.

Розрахунок потреби в окремих матеріально-технічних ресурсах: сировині і матеріалах, паливі й енергії, устаткуванні. Фактори, що впливають на потребу в окремих матеріально-технічних ресурсах. Визначення джерел задоволення потреби в них підприємством.

Дослідження ринку матеріально-технічних ресурсів. Методи вивчення ринку сировини і матеріалів. Планування закупок матеріально-технічних ресурсів.

2.7. Планування персоналу та оплати праці

Зміст і завдання планування потреби у персоналі. Показники забезпеченості підприємства трудовими ресурсами. Показники ефективності використання трудових ресурсів.

Технологія складання плану по праці і персоналу. Складові плану. Планування продуктивності праці. Розрахунок балансу робочого часу.

Розрахунок потреби у персоналі. Методи планування чисельності персоналу: коректування базової чисельності, трудомісткість виробничої програми.

Мета та задачі планування фонду оплати праці. Аналіз фонду оплати праці, його складові. Механізм планування коштів на фонд оплати праці. Методи визначення планового фонду оплати праці: за досягнутим рівнем, за середньою заробітною платою, нормативний, поелементний.

Планування фонду оплати праці різних категорій працівників. Відрядний, тарифний, преміальний фонди та компенсаційні виплати. Розрахунок середньої заробітної плати різних категорій працівників.

2.8. Планування витрат виробництва

Собівартість продукції підприємства в умовах ринку, її загальна характеристика. Структура собівартості та її врахування у коротко- та довгостроковому плануванні. Різновиди собівартості продукції (цехова, виробнича, повна) та класифікація витрат на виробництво (за економічним змістом, призначенням у виробництві, способом обчислення на одиницю продукції, впливом зміни обсягу виробництва на величину загальних витрат).

Мета і задачі плану по собівартості продукції. Інформаційна база плану. Показники рівня і динаміки собівартості. Методи планування собівартості продукції: пофакторний, кошторисний, метод калькуляцій, нормативний. Калькулювання собівартості продукції. Методи калькулювання собівартості продукції. Планування зниження собівартості продукції.

Складання кошторису витрат на виробництво. Класифікація витрат та їх групування за економічними елементами. Типова номенклатура калькуляційних статей витрат. Методика обчислення основних статей калькуляції.

Особливості планування та обліку прямих і непрямих статей витрат. Розрахунок економії від зниження матеріальних витрат.

2.9. Фінансове планування на підприємстві

Цілі, задачі і функції фінансового планування. Основні оцінкові показники діяльності підприємства. Вихідні дані для складання фінансового плану.

Зміст фінансового плану. Доход як показник фінансових результатів. Прибуток як цільова функція діяльності підприємства. Методи планування прибутку від реалізації продукції, робіт, послуг, іншої реалізації та

позареалізаційних операцій. Рентабельність як відносний показник ефективності роботи підприємства. Різновиди показника рентабельності.

Методика розробки фінансового плану. Баланс підприємства та його структура. Актив та пасив балансу. Оцінка та діагностика фінансового стану підприємства. Показники ступеня заборгованості, ліквідності та фінансової незалежності підприємства.

2.10. Оперативно-календарне планування

Зміст і завдання оперативно-календарного планування та регулювання роботи підприємства. Його характеристика та задачі. Міжцехове та внутрішньоцехове планування. Планово-облікові одиниці та системи оперативного планування.

Види і системи оперативно-календарного планування. Його особливості на підприємствах одиничного, серійного і масового типів виробництва. Календарно-планові нормативи та їхні розрахунки. Розробка виробничих програм для цехів і дільниць. Планування роботи потокових ліній. Оперативне регулювання роботи підприємства.

2.11. Планування інноваційної та інвестиційної діяльності підприємства

План НДДКР і створення нової продукції. Формування планів оновлення продукції, їх склад і завдання. Етапи планування інновацій. Класифікація інноваційних проектів. Оцінка економічної ефективності технічних новин і нововведень.

Сутність інвестицій та інвестиційного процесу. Фактори, що зумовлюють необхідність інвестицій. напрямки реалізації інвестицій.

Порядок і методика складання плану інвестицій. Етапи складання плану інвестицій. Методика і показники зведеного планування інвестицій. Показники ефективності інвестиційного проекту.

2.12. Бізнес-планування

Сутність бізнес-планування та призначення бізнес-плану. Його функціональна спрямованість та види. Склад бізнес-плану і технологія його розробки. Вибір різновиду методики бізнес-плану з урахуванням його функціональної приналежності, виду діяльності, масштабів виробництва. Послідовність розробки бізнес-плану.

Особливості складання окремих розділів бізнес-плану. Обґрунтування виробництва продукції на новому і вже існуючому підприємстві. Визначення потреби у ресурсах. Розробка організаційної структури управління. Методика формування фінансового плану.

Якісний і кількісний аналіз ризиків і планування запобігання втрат. Аналіз чутливості проекту.

Категоріальний апарат до модуля

1. Бізнес-план
2. Директивне планування
3. Диспетчерське регулювання
4. Зведене планування
5. Індикативне планування
6. Календарне планування
7. Кошторис витрат
8. Методи планування
9. Об'єкт планування
10. Оперативно-календарне планування
11. Планування
12. Планування витрат
13. Планування інвестицій
14. Планування інновацій
15. План матеріально-технічного забезпечення
16. План по праці і персоналу
17. Предмет планування
18. Принципи планування
19. Прогнозування
20. Система планування
21. Стратегічне планування
22. Тактичне планування
23. Фінансове планування

МОДУЛЬ 3. МАРКЕТИНГ

Тема 3. 1. Сутність маркетингу. Концепції маркетингового розвитку

Маркетинг як сучасна філософія бізнесу. Завдання маркетингу в умовах світової фінансової кризи. Функції маркетингу: вивчення ринку, з'ясування особливостей та моделювання поведінки споживачів, розробка конкурентної стратегії, формування комплексу маркетингових зусиль (маркетинг-мікс).

Основні концептуальні підходи до здійснення маркетингової діяльності. Концепція вдосконалення товару. Інтенсифікація комерційних зусиль. Власне маркетинг. Соціально-етичний маркетинг.

Сфера застосування маркетингу. Особливості маркетингу послуг. Комерційний та некомерційний маркетинг. Маркетинг територій. Маркетинг особистостей. Маркетинг ідей.

Тема 3. 2. Інформаційне забезпечення маркетингової діяльності підприємств

Зовнішнє та внутрішнє середовище в бізнесі. Види маркетингового середовища. Контрольовані та неконтрольовані фактори маркетингової діяльності. Основні фактори мікросередовища фірми: постачальники, посередники, споживачі, конкуренти, контактні аудиторії.

Особливості впливу факторів макросередовища на діяльність фірми.

Теорія «невпевненості в економіці» Ніка Блюма, Макса Флеотто та Ніра Якимовича (Стенфордський університет). Складові «індексу непевненості» (зміни валютних курсів, падіння курсу акцій, прогнози економічного розвитку, розходження динаміки обсягу збуту та прибутку акціонерів).

Маркетингові дослідження. Основні тенденції маркетингових досліджень. Сутність та основні етапи проведення маркетингових досліджень. Джерела маркетингової інформації. Первинна та вторинна маркетингова інформація.

Методи збору первинної маркетингової інформації. Методи обробки інформації. Застосування сучасних технічних засобів для підвищення результативності досліджень.

Тема 3.3. Комплексний аналіз та прогнозування розвитку ринку

Ринкова кон'юнктура та необхідність її вивчення. Виникнення та розгортання фінансової кризи в світі та Україні. Зменшення купівельної спроможності основних суб'єктів ринку.

Основні характеристики ринку. Види ринків. Основні напрями проведення досліджень ринку. Визначення рівня попиту на продукт. Визначення місткості ринку. Сегментування ринку.

Прогнозування розвитку ринку. Необхідність прогнозування ринкових можливостей фірми. Методи прогнозування.

Тема 3.4. Моделі поведінки споживачів

Характеристика поведінки споживачів. Моделі поведінки покупців на ринку. Основні фактори, що впливають на поведінку покупців.

Права споживачів. Закони України про захист прав споживачів. Громадські організації захисту прав споживачів та їх діяльність в світі та в Україні. Роль преси в захисті прав споживачів.

Поведінка споживачів в умовах кризи. Зміни споживацьких уподобань. Перехід від престижних товарів до найбільш корисних.

Види організацій-споживачів (виробники, посередники, бюджетні організації).

Особливості ринку товарів виробничого призначення. Поведінка покупців на індустріальному ринку.

Тема 3.5. Конкуренція та конкуренти

Ринок та конкуренція. Види конкурентних ринків. Монополістичні тенденції на ринку. Конкуренція та необхідність маркетингової діяльності.

Законодавство України про подолання монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції.

Методи конкуренції та їх класифікація. Цінова та нецінова конкуренція. Добросовісна та недобросовісна конкуренція. «Позішенінг» як метод конкурентної боротьби.

Конкурентноздатність товарів та методи її визначення. Визначення провідних факторів успіху в конкурентній боротьбі. Показники конкурентноздатності.

Тема 3.6. Розробка товарної політики підприємств

Класифікація товарів. Три аспекти товару. Особливості товарів кінцевого споживання. Особливості маркетингового підходу до розробки та виведення на ринок товарів індустріальної групи.

Асортиментна політика фірми. Фактори, що визначають специфіку асортиментної політики фірми. Широкий та глибокий товарний асортимент.

Оптимізація асортименту в умовах кризи. Виведення з асортименту ризикових груп товарів.

Упаковка в маркетинговій діяльності. Функції упаковки.

Товарні знаки та знаки обслуговування в маркетинговій діяльності. Законодавство України про товарні знаки. Основні функції товарних знаків та знаків обслуговування.

Ринок послуг та його розвиток в сучасних умовах. Особливості товарної послуги. Види послуг. Особисті послуги та їх основні характеристики.

Концепція життєвого циклу товару: причини виникнення, сутність та особливості застосування.

Тема 3.7. Ціноутворення в комплексі маркетингових зусиль

Зв'язок ціни з елементами комплексу маркетингу та з етапами життєвого циклу товару.

Фактори, що впливають на політику ціноутворення окремого підприємства. Вибір мети ціноутворення. Еластичність попиту та її значення в розробці цінової стратегії. Державна політика регулювання цін та її роль в процесі розробки ціни.

Політика ціноутворення в умовах кризи. Справедлива ціна для споживача в умовах кризи.

Вибір методу ціноутворення і формування остаточної ціни. Методика розрахунку оптимальної ціни. Модифікація цін.

Види цінових стратегій та їх характеристика. Ціни, орієнтовані на витрати. Диференційовані ціни. Дискримінаційні ціни. Політика єдиних цін. Престижні ціни та межі їх застосування. Ціни масових закупок. Співвідношення рівня цін з якістю товарів. Стратегії, орієнтовані на конкурентів.

Тема 3.8. Розподіл та збут товарів

Маркетингові канали розподілу товарів. Види маркетингових каналів. Традиційні маркетингові канали. Нові види маркетингових каналів. Канали зворотного ходу. Фактори, що визначають вибір типу маркетингового каналу. Основні функції маркетингових каналів.

Доцільність для підприємств розвитку нових каналів збуту в умовах кризи. Зростання значення прямих продажів.

Маркетингові посередники: їх основні види та характеристики. Оптова торгівля. Види послуг оптових посередників. Контрактна основа діяльності оптових посередників.

Товарорух як елемент маркетингової діяльності. Основні рішення в галузі товароруху. Маркетингова логістика.

Тема 3.9. Комунікації в маркетинговій діяльності

Необхідність комунікацій в маркетинговій діяльності. Складові елементи комунікативної політики. Фактори, що визначають структуру комплексу просування товарів на ринок. Специфічне значення соціально-культурних та психологічних факторів в розробці системи комунікацій.

Стимулювання кінцевих споживачів та посередників. Економічні та соціально-психологічні аспекти застосування стимулюючих заходів.

Особистий продаж як метод просування товарів на ринку

Реклама в системі маркетингової діяльності

Види реклами. Товарна та інституціональна реклама. Засоби розповсюдження реклами. Порівняльний аналіз засобів розповсюдження реклами. Сучасні засоби розповсюдження реклами.

Планування рекламної кампанії. Методи формування рекламного бюджету.

Особливості реклами споживчих товарів та товарів виробничого призначення.

Реклама та пропаганда. Різноманітність заходів щодо пропаганди товарів фірми.

Зменшення іміджевої реклами в умовах розгортання кризи. Зростання значення промо-акцій.

Категоріальний апарат до модуля

1. Маркетинг.
2. Первинна інформація.
3. Вторинна інформація.
4. Кількісні методи дослідження.
5. Якісні методи дослідження.
6. Сегментування ринку.
7. Цільовий ринок.
8. Ринкова ніша.
9. « Чорна скринька свідомості споживача».
10. Референтна група.
11. Конкурентоспроможність товару.

12. Товарний знак (товарна марка).
13. Позиціонування товарів.
14. Життєвий цикл товару.
15. Канали розподілу.
16. Інтенсивний збут.
17. Вибірковий (селективний) збут.
18. Ексклюзивний збут.
19. Реклама.
20. Стимулювання збуту.

МОДУЛЬ 4. ОЦІНКА ПІДПРИЄМСТВА (БІЗНЕСУ)

Тема 4.1. Сутність, принципи та етапи оцінки вартості підприємства (бізнесу)

Сутність та цілі оцінки вартості підприємства (бізнесу). Особливості бізнесу як товару та об'єкту оцінки, поняття підприємства і цілісного майнового комплексу. Суб'єкти та нормативно-правове регулювання оціночної діяльності.

Поняття вартості. Класифікація видів (стандартів) вартості. Види вартості: ринкова, інвестиційна, відновлення, заміщення, ліквідаційна, застава, балансова, початкова. Основні принципи оцінки.

Вихідна інформація для здійснення оцінки. Первинний аналіз фінансової звітності. Нормалізація та трансформація фінансової звітності, інфляційне коригування. Система показників, що характеризують фінансовий стан підприємства. Чинники, що впливають на вартість бізнесу.

Етапи процесу оцінки. Обмежуючі умови оцінки. Оцінка бізнесу при ліквідації та реструктуризації підприємств.

Тема 4.2. Теорія вартості грошей у часі

Приведення грошових сум, що виникають у різний час, до теперішньої вартості.

Складний відсоток (майбутня вартість грошової одиниці). Дисконтування (поточна вартість грошової одиниці). Поточна вартість одиничного ануїтету. Періодичний внесок на погашення кредиту (внесок на амортизацію грошової одиниці). Майбутня вартість ануїтету (нагромадження грошової одиниці за період). Періодичний внесок у фонд нагромадження (фактор фонду нагромадження). Взаємозв'язок між різними функціями. Таблиці фінансової математики.

Ризики: види, вимірювання, врахування при оцінці бізнесу.

Тема 4.3. Доходний підхід до оцінки вартості підприємства (бізнесу)

Сутність методу дисконтування грошових потоків. Основні етапи методу оцінки підприємства (бізнесу) за методом дисконтування грошових потоків. Вибір моделі грошового потоку: грошовий потік на власний капітал; грошовий

потік на увесь інвестований капітал. Прямий та непрямий методи формування грошових потоків. Визначення тривалості прогнозного періоду. Сценарний аналіз грошових потоків.

Визначення ставок дисконтування. Метод кумулятивної побудови (підсумовування) ставки дисконту. Модель оцінки капітальних активів. Метод середньозваженої вартості капіталу. Ставка дисконту, як величина обернена до середньогалузевого значення мультиплікатора „ціна/прибуток”.

Розрахунок величини вартості у постпрогнозний період. Модель Гордона.

Сутність методу капіталізації доходу (прибутку), його переваги та недоліки. Основні етапи оцінки підприємства (бізнесу) за методом капіталізації доходу (прибутку), підсумкові коригування. Розрахунок величини доходу (прибутку), що буде капіталізована. Поняття потенційного валового, дійсного валового та чистого операційного доходу від використання об’єкту оцінки.

Розрахунок ставки капіталізації. Метод Рінга. Метод Інвуда. Метод Хоскольда. Методи ринкової екстракції однорідних та різнорідних об’єктів.

Тема 4.4. Порівняльний підхід до оцінки вартості підприємства (бізнесу)

Сутність та базові положення порівняльного підходу. Переваги і недоліки порівняльного підходу. Основні методи порівняльного підходу. Метод галузевих коефіцієнтів. Метод ринку капіталу (компанії-аналога). Метод угод (продажу).

Етапи методу ринку капіталу. Типи інформації, що використовується при проведенні оцінки. Стадії відбору компаній-аналогів та критерії співставності.

Поняття цінового мультиплікатора. Методика розрахунку мультиплікаторів. Типи цінових мультиплікаторів: інтервальні та одномоментні. Визначення ринкової вартості на основі мультиплікаторів, внесення поправок, пов’язаних із характером пакету та ліквідністю.

Тема 4.5. Витратний підхід до оцінки вартості підприємства (бізнесу)

Сутність витратного підходу. Метод вартості чистих активів. Адекватність оцінки за методом чистих активів реальної вартості бізнесу. Основні етапи методу. Особливості коригування окремих статей балансу при застосуванні методу чистих активів.

Сутність методу ліквідаційної вартості та умови застосування. Обґрунтування вибору виду ліквідаційної вартості. Розробка календарного плану ліквідації активів підприємства. Коригування активної частини балансу. Визначення витрат, пов’язаних із ліквідацією підприємства. Коригування величини зобов’язань підприємства. Розрахунок ліквідаційної вартості.

Тема 4.6. Оцінка вартості окремих видів активів (землі та нерухомості, машин і обладнання, нематеріальних активів)

Особливості оцінки землі та нерухомості. Методи дохідного підходу. Метод визначення середньозваженої ставки капіталізації для землі та нерухомості.

Методи порівняльного підходу. Метод порівняльного продажу (порівняння продажу), способи визначення розмірів коригування за елементами порівняння та внесення поправок. Методи витратного підходу розрахунку вартості нерухомості. Види термінів життя нерухомих об'єктів (фізичний, нормативний, ефективний, залишковий, економічного життя). Види зносу нерухомості, методи визначення фізичного, функціонального та економічного зносу. Методи визначення вартості землі: (розбиття, абстрагування, капіталізації ренти, валового рентного мультиплікатора).

Особливості оцінки машин і обладнання. Методи оцінки зносу машин і обладнання: ефективного віку; експертизи стану; зниження споживчих властивостей; зниження доходності. Методи витратного підходу до оцінки вартості машин і обладнання: розрахунок за ціною однорідних об'єктів; аналізу та індексації витрат; поелементного розрахунку витрат; визначення собівартості за укрупненими нормативами. Порівняльні методи оцінки вартості машин і обладнання: прямого порівняння; розрахунку за питомими ціновими показниками; процента відновної вартості. Доходні методи оцінки вартості машин і обладнання: дисконтованих доходів; прямої капіталізації доходів; рівновеликого аналога.

Необхідність та особливості оцінювання нематеріальних активів. Методологія оцінки нематеріальних активів підприємства: доходний, витратний та ринковий підходи до оцінки нематеріальних активів. Особливості оцінки окремих видів нематеріальних активів підприємства: науково-технічної продукції; науково-технічної інформації; комп'ютерних програм; знаків для товарів та послуг та фірмового найменування; гудвілу. Формування портфеля нематеріальних активів підприємства.

Тема 4.7. Оцінка вартості підприємства (бізнесу) для цілей інвестування

Поняття реальних інвестицій та інвестиційного проекту. Інвестиційна вартість. Методика розрахунку та аналізу динамічних (дисконтованих) показників оцінки реальних інвестиційних проектів: чистої приведенної (сьогоденної) вартості проекту; індексу (коефіцієнту) доходності інвестицій; індексу (коефіцієнту) рентабельності інвестицій; звичайної та модифікованої внутрішньої норми доходності; терміну окупності інвестицій. Методика розрахунку та аналізу статичних показників оцінки реальних інвестиційних проектів: простого терміну окупності; бухгалтерської норми доходності. Особливості застосування окремих показників ефективності інвестиційних проектів. Побудова узагальненої оцінки альтернативних інвестиційних проектів за критерієм ефективності.

Поняття фінансових інвестицій. Види вартості емісійних цінних паперів: номінальна; балансова (бухгалтерська); ринкова (курсова); дійсна (внутрішня); ліквідаційна. Оцінка облігацій різних видів (з купоном з постійним рівнем виплат, з плаваючим купоном, безстрокових облігацій). Оцінка привілейованих акцій. Оцінка звичайних акцій.

Категоріальний апарат до модуля

1. Оцінка бізнесу.
2. Цілісний майновий комплекс.
3. Нерухомість.
4. Майнові права.
5. Принцип корисності.
6. Надлишкові поліпшення.
7. Вартість заміщення.
8. Дійсна вартість.
9. Інвестиційна вартість.
10. Страхова вартість.
11. Заставна вартість.
12. Спеціальна вартість.
13. Споживча (споживна) вартість.
14. Вартість у обміні.
15. Вартість у використанні.
16. Ефективна відсоткова ставка.
17. Строк економічного життя.
18. Фактичний вік.
19. Ефективний вік.
20. Залишковий строк економічного життя.
21. Витратний підхід.
22. Порівняльний підхід.
23. Доходний підхід.
24. Подібне майно.
25. Коригуючі параметри оцінки.
26. Існуюче використання.
27. Альтернативне використання.
28. Капіталізація доходу.
29. Надлишкові активи.
30. Вартість реверсії.
31. Ставка капіталізації.
32. Іпотечна постійна.
33. Коефіцієнт капіталізації власного капіталу.
34. Рентний дохід.
35. Звичайний ануїтет.
36. Авансовий ануїтет.
37. Мультиплікатор.
38. Валовий рентний мультиплікатор.
39. Потенційний валовий дохід.
40. Дійсний валовий дохід.
41. Чистий операційний дохід.

II. СТРУКТУРА ІСПИТУ ТА МЕТОДИКА ЙОГО ПРОВЕДЕННЯ

Комплексний підсумковий іспит складається з чотирьох типів завдань:

1. Теоретичне питання.
2. Розрахунково-аналітичні завдання, що узгоджені з концепцією підготовки спеціалістів в класичних університетах як майбутніх фахівців аналітиків з економіки підприємства, науковців.
3. Категоріальний апарат напряму підготовки 030504 «Економіка підприємства» освітнього рівня «Бакалавр».
4. Тестові завдання напряму підготовки 030504 «Економіка підприємства» освітнього рівня «Бакалавр».

Теоретичні питання охоплюють проблематику професійно-орієнтованих дисциплін напряму підготовки 030504 «Економіка підприємства» за модулями: Економіка підприємства. Оцінка бізнесу. Планування діяльності підприємства. Маркетинг.

Розрахунково-аналітичні завдання складені за відповідними модулями і передбачають їх вирішення із відповідним аналізом та висновками.

Категоріальний апарат включає перелік економічних категорій і понять напряму підготовки 030504 «Економіка підприємства» за наведеними вище модулями. Екзаменаційний білет передбачає розкриття 10-ти категорій.

Тестові завдання включають перелік тестових завдань напряму підготовки 030504 «Економіка підприємства» за наведеними вище модулями. Екзаменаційний білет передбачає вирішення 20-ти тестових завдань двох рівнів складності. **Перший рівень** – тестові завдання сформовані як тести закритої форми із запропонованими відповідями, з яких потрібно вибрати правильну відповідь з множини вибору (три-чотири відповіді, з яких тільки одна є правильною). **Другий рівень** – тести сформовані у вигляді завдань розрахункового характеру.

III. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Оцінюються відповіді в межах 100-бальної системи.

Таблиця 3.1

Шкала оцінювання

№ питання	Характер питання	Бали
1.	Теоретичне питання	20

		високий рівень – 17-20; середній рівень – 13-16; задовільний рівень – 1-12.
2.	Розрахунково-аналітичні завдання	40 високий рівень – 35-40; середній рівень – 21-34; задовільний рівень – 1-20.
3.	10 тестів першого рівня	$1 * 10 = 10$
4.	10 тестів другого рівня складності	$2 * 10 = 20$
5.	10 категорій	$1 * 10 = 10$
	Всього	100

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ

Наведені елементи комплексного підсумкового іспиту оцінюються за стобальною шкалою. Підсумкова оцінка іспиту являє собою сумарну оцінку за кожен з чотирьох елементів екзамену, три завдання оцінюються максимальною оцінкою у 20 балів, розрахунково-аналітичне - 40. У результаті студент може отримати максимально можливу кількість балів – 100 як суму балів за відповіді на всі завдання.

Кожен з елементів підсумкового іспиту оцінюється за власними критеріями.

Оцінювання теоретичного питання. Загальна оцінка “17-20 балів” за теоретичне питання виставляється у разі повної, обґрунтованої відповіді на питання. Відповіді на теоретичні питання мають відзначатись розкриттям взаємозв’язків та взаємозалежностей між низкою предметних понять; знанням наукової літератури з фаху; висвітленням змісту не лише якоїсь однієї, але різних (альтернативних) теорій, методів, прийомів аналізу, якщо йдеться про виклад сутності певних аналітичних методів; наявність самостійних висновків та узагальнень щодо можливостей та обмежень застосування методу на практиці тощо.

Оцінка “13-16 балів” виставляється за умов правильної, але не вичерпно повної відповіді на теоретичні питання (наприклад, не володіння в повній мірі знаннями про існуючі альтернативні теорії, поняття чи методи).

Оцінка “12 балів і менше” передбачає цілком прийнятну відповідь на теоретичні питання, проте таку, що не демонструє розуміння всіх можливих аспектів, особливостей поняття, чинників, які впливають на економічне явище, чи процес, що розглядається. Відповідь переважно має характер простого відтворення змісту певного теоретичного питання за відсутності проявів розуміння зв’язків між декількома теоретичними поняттями та без самостійних узагальнень.

Оцінювання розрахунково-аналітичних завдань. Загальна оцінка “35 - 40 балів” виставляється за умови правильного ходу розв’язання і отриманих результатів розрахункових завдань, підкріплених аналізом та належними висновками. Рішення розрахунково-аналітичних завдань правильне та здійснене із широким застосуванням сучасних методів економічного аналізу. Чітко і логічно інтерпретовано результати розрахунків.

Оцінка “21-34 бали” виставляється, якщо розрахунково-аналітичні завдання виконано в цілому правильно і підсумовано правильним висновком, однак можуть бути наявні дрібні чисельні неточності, пропущені деякі проміжні пояснення та обґрунтування.

Оцінка “20 балів і менше” виставляється у випадку, якщо *р*озрахунково-аналітичне завдання містить неточності у формулах розрахунку, порушена послідовність здійснення окремих етапів аналізу, допущені деякі чисельні прорахунки. Або ж в цілому правильний хід розв’язку не підкріплений належним обґрунтуванням та особливо кінцевим висновком.

Оцінювання тестових завдань. Кожна правильна відповідь на одне тестове завдання першого рівня оцінюється в 1 бал; тестові завдання другого рівня складності оцінюються у 2 бали.

Категорії та поняття. Правильна відповідь на кожен категорію оцінюється в 1 бал.

Загальна оцінка “**відмінно**” виставляється у разі повної, обґрунтованої відповіді на всі теоретичні питання, правильного ходу розв’язання і отриманих результатів розрахункових завдань, підкріплених аналізом та належними висновками. Відповіді на теоретичні питання мають відзначатись розкриттям взаємозв’язків та взаємозалежностей між низкою предметних понять, екзогенних та ендогенних параметрів економічної моделі; висвітленням змісту не лише якоїсь однієї, але різних (альтернативних) теорій, методів, прийомів аналізу. Якщо йдеться про виклад сутності певних аналітичних методів, бажаною є наявність самостійних висновків та узагальнень щодо можливостей та обмежень застосування методу на практиці тощо.

Загальна оцінка “**добре**” виставляється за умов правильної, але не вичерпно повної відповіді на теоретичні питання (наприклад, не володіння в повній мірі знаннями про існуючі альтернативні теорії, поняття чи методи). Аналітичне завдання виконано в цілому правильно і підсумовано правильним висновком, однак можуть бути наявні дрібні неточності, пропущені деякі проміжні пояснення та обґрунтування.

Загальна оцінка “**задовільно**” передбачає цілком прийнятну відповідь на теоретичні питання, проте таку, що не демонструє розуміння всіх можливих аспектів, особливостей поняття, чинників, які впливають на економічне явище, чи процес, що розглядається. Відповідь переважно має характер простого відтворення змісту певного теоретичного питання за відсутності проявів розуміння зв’язків між декількома теоретичними поняттями та без самостійних узагальнень. Аналітичне завдання містить деякі неточності у формулах

розрахунку, порушена послідовність здійснення окремих етапів аналізу, допущені деякі чисельні прорахунки. Або ж в цілому правильний хід розв'язку не підкріплений належним обґрунтуванням та особливо кінцевим висновком.

IV. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Азаренкова Г.М., Журавель Т.М., Михайленко Р.М. Фінанси підприємств. - К.: Знання-Прес, 2006. – 287 с.
2. Андреюк Н.В., Минчинська І.В. Планування діяльності підприємства: Навчальний посібник.- Національна академія ДПС України, 2005. – 162 с.
3. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: підручник. – Київ: Знання, 2008. – 431 с.
4. Балабанова Л.В. Маркетинг: Підручник /Л.В. Балабанова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2004. – 645 с.
5. Бардиш Г.О. Проектний аналіз: Підручник. – 2-ге вид., стер. Затв. МОН. – К.: Алерта, 2007. – 463 с.
6. Бирман Г. Капиталовложения: Экономический анализ инвестиционных проектов / Г. Бирман, С. Шмидт; [пер. с англ. под ред. Л. П. Белых]. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 631 с. – (Серия «Зарубежный учебник»).
7. Богоявленська Ю.В. Проектний аналіз. – К. : Кондор, 2006. – 336 с.
8. Бойчик І.М. Економіка підприємства: Навч. посібник. – Вид. 2-ге доп. і перер. – Київ: Атіка, 2006. – 528 с.
9. Бутенко Н.В. Маркетинг: Підручник. – К.: Атіка, 2006. – 300 с.
10. Бухалков, М.И. Планирование на предприятии: учеб. для вузов по экон. специальностям / М. И. Бухалков. - 3-е изд., испр. и доп. - М.: ИНФРА-М, 2010. - 416 с.
11. Валдайцев В.С. Оценка бизнеса и управление стоимостью предприятия: Учеб. пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 720 с.
12. Гаркавенко С.С. Маркетинг: Підручник. – 4-те вид. – К.: Лібра, 2006. – 717 с.
13. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економіка підприємства: Навч. посіб. – 2-ге вид. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
14. Горемыкин, В.А. Планирование на предприятии: учеб. для вузов по экон. специальностям / В. А. Горемыкин. - 5-е изд., стер. – М.: Филинь, 2012. - 517 с.
15. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р., № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрана.
16. Грещак М.Г., Колот В.М., Мендрул О.Г. та ін. Економіка підприємства: Підручник / Київський національний економічний ун-т / Г.О. Швиданенко (ред.). – 4-е вид. – К.: КНЕУ, 2009. – 816с.

17. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудова відносини: підручник. – К.:Знання, 2011. – 304 с.
18. Економіка підприємства: Навч. посіб. / За ред. П.В. Круша, В.І. Подвігіної. – К.: Ельга-Н; КНТ, 2009. – 780 с.
19. Економіка підприємства: Навч. посіб. / За ред. П.В. Круша, В.І. Подвігіної. – К.: Ельга-Н; КНТ, 2009. – 780 с.
20. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2005. – 528 с.
21. Економіка підприємства: Підручник/За ред. А.В. Шегди. – К.: Знання, 2006. – 614 с.
22. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: навчальний посібник / [Т. Д. Костенко, Є. О. Підгора, В. С. Рижиков та ін.]. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 400 с.
23. Есипов В.Е., Маховикова Г.А., Терехова В.В. Оценка бизнеса. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2006. – 464 с.
24. Есипов В.Е., Маховикова Г.А., Терехова В.В. Тесты и задачи по оценочной деятельности. – СПб.: Питер, 2002. – 123 с.
25. Закон України „Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні” від 12 липня 2001 р. №2658-III зі змінами і доповненнями.
26. Іванілов О.С. Економіка підприємства: підручник / О.С. Іванілов. – К.: Центр учбов. літер., 2009. – 728 с.
27. Іванова В.В. Планування діяльності підприємства: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 472 с.
28. Капітал, основні та оборотні засоби підприємства: навчальний посібник / П. В. Круш, О. В. Клименко, В. І. подвігіна, В. О. Гулевич. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 328 с.
29. Ковальчук І.В. Економіка підприємства. – К.: Знання, 2008. – 676 с.
30. Ковтун Н. В. Статистичне дослідження інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності: теорія, методологія, практика; [монографія] / Наталія Василівна Ковтун. – Київ: ПВЦ ТОВ “Імекс-ЛТД”, 2005. – 420 с.
31. Ковшун Н.Е. Аналіз та планування проектів: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 344 с.
32. Костирко Л. А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства [монографія] / Л. А. Костирко. - [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Х.: Фактор, 2008. – 336 с.
33. Котлер Ф. Основы маркетинга \ Котлер Ф., Армстронг Г., Сандерс Дж., Вонг В.; пер. с англ. 4-е Европ. изд. – М.: ООО «И.Д. Вільямс», 2008. – 1200 с.
34. Коупленд Т. Стоимость компаний: оценка и управление: Пер. с англ. – М.: Олимп-Бизнес, 2005. – 554 с.
35. Купалова Г.І. Теорія економічного аналізу: навч.посібник. – К.:Знання, 2008. – 639 с.

36. Куриленко Т.В. Проектне фінансування: Підручник. – К.: Кондор, 2006. – 208 с.
37. Лихачев А.А., Орехов Н.А., Ерохина Е.В., Мамбетшаев Э.С. Основы прогнозирования и планирования в организации: Учебное пособие. – М.: Изд-во МГТУ им.Н.Э.Баумана, 2003. – 304 с.
38. Луценко О.А. Проблеми формування матеріально-технічного забезпечення АПК /О.А. Луценко // Вісник Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2013. – С. 311 - 316.
39. Мазур И.И., Шапиро В.Д., Ольдерогге Н.Г. Управление проектами: Учебное пособие / Под общ. ред. И.И. Мазура. – 2-е изд. – М.: Омега-Л, 2004. – 664 с.
40. Маркетинг: Підручник / В.Руделіус, О.М.Азрян, О.А. Виноградов та ін.: Ред.-упор. О.І.Сидоренко, П.С.Редько. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із вдосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. – 422 с.
41. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підручник / А.О. Старостіна, Н.П. Гончарова, Є.В. Крикавський та ін.; за ред. А.О. Старостіної. – К.: Знання, 2009. – 1071 с.
42. Марченко О.І., Погріщук Г.Б., Фесюк В.Л. Планування діяльності підприємства. Практикум: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Тернопіль: Економічна думка, ТНЕУ, 2010. – 458 с.
- 43.Международные стандарты оценки / Микерин Г.И., Павлов Н.В. – М.: Итнтерреклама, 2003. – 384 с.
- 44.Международные стандарты оценки. Седьмое издание / Пер. с англ. И.Л. Артеменкова, Г.И. Микерина, Н.В. Павлова.– М.: Российское общество оценщиков, 2005. – 414 с.
- 45.Методика експертної грошової оцінки земельних ділянок, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2002 р. №1531.
- 46.Методика нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів), затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 1997 р. №525.
- 47.Методика нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 1995 р. №213.
- 48.Методика оцінки майна, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 р. №1891 (із наступними змінами і доповненнями).
49. Метрологія, стандартизація, сертифікація і управління якістю: Навчальний посібник/В.Г.Топольник, М.А.Котляр. – Львів «Магнолія-2006», 2012. – 212 с.
50. Михалюк Н.І. Планування діяльності підприємств : навч. посіб./Н.І.Михалюк. –К. : Ліра-К, 2015. –620 с.
51. Міждисциплінарний словник з менеджменту/За ред. Д.М.Черваньова, О.І.Жилінської. – К.:Нічлава, 2011. – 624 с.

52. Національний стандарт №1 „Загальні засади оцінки майна і майнових прав”, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 р. №1440.
53. Національний стандарт №2 „Оцінка нерухомого майна”, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2004 р. №1442.
54. Національний стандарт №3 „Оцінка цілісних майнових комплексів”, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2006 р. №1655.
55. Національний стандарт №4 „Оцінка майнових прав інтелектуальної власності”, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2007 р. №1185.
56. Науменкова С.В. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко. – К. : Знання, 2010. – 532 с.
57. Никонова И.А. Проектный анализ и проектное финансирование. – М.: Альпина Паблишер, 2012. – 154 с.
58. Ноздріна Л.В., Ящук В.І., Полотай О.І. Управління проектами: Підручник/ За заг. ред. Л.В. Ноздріної. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 432 с.
59. Оробчук М.Г., Максимів Б.М., Марченко О.М. Організація і планування діяльності підприємства: навч. посібник / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – 336 с.
60. Оценка бизнеса: Учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. / Под ред. А.Г. Грязновой, М.А. Федотовой. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 735 с.
61. Паламарчук В.П. Оценка бизнеса: Учебное пособие. – М.: Высшая школа менеджмента АНХ при Правительстве РФ, изд. дом «Экономика и жизнь», 2004. – 108 с.
62. Пасічник В.Г., Акіліна О.В. Планування діяльності підприємства: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 256 с.
63. Планування діяльності підприємства : навч. посібн. [для студ. вищ. навч. закл.] (5-е видання)./ Г. М. Тарасюк, Л. І. Шваб. – К. : Каравела, 2012. – 368 с.
64. Планування діяльності підприємства. Практикум [Текст] : навч. посіб./[Андреюк Н. В., Скопенко Н. С., Пашнюк Л. О.] ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ: Київський університет, 2015. - 191 с.
65. Планування діяльності підприємства [текст] : навч. посіб./Бурик А.Ф., Світовий О. М., Мачушенко О. Г. та інш.– К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 260 с.
66. Планування і діагностика діяльності підприємств : навч. посіб. / У.Р. Загуцький, В.М. Цимбалюк, С.Г. Шевченко. –К. : Ліра-К, 2013. –320 с
67. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
68. Посібник з оцінки бізнесу в Україні. Навч. посіб. для вищ. навч. закл. / Під заг. ред. Я. Маркуса. – К.: Міленіум, 2002. – 320 с.

69. Правила оцінки фізичного зносу жилих будинків КДП 2031-12 Україна 226-93, затверджені наказом Державного комітету України по житлово-комунальному господарству від 2 липня 1993 р. №52.
70. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р., № 514-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрана.
71. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 р., № 1576-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрана.
72. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Закон України від 30 червня 1999 р. № 784-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрана.
73. Про авторське праве і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. №3793-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрана.
74. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 року. - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 31-32, ст.263) - Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрана.
75. Проектний аналіз: Навч. посібник / Рижиков В.С., Яковенко М.М., Латишева О.В., Дегтярьова Ю.В., Щелокова А.Л., Коваленко О.О. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 384 с.
76. Просветов Г.И. Оценка бизнеса. Задачи и решения: Учебно-методическое пособие. – М.: Альфа-Пресс, 2008. – 240 с.
77. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. 4-е изд. – Минск: ООО Новое знание, 2000. – 688 с.
78. Семенов Г.А., Станчевский В.К. Організація і планування на підприємстві: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури. - 2006. – 528с.
79. Семенюк С. Маркетингове планування діяльності підприємств/ С.Семенюк// Галицький економічний вісник. – 2010. – № 1(26). – С. 84-92.
80. Старостіна А. О., Длігач А. О., Кравченко В.А. Промисловий маркетинг: Теорія, світовий досвід, українська практика: Підручник / А.О. Старостіна (ред.). – К. : Знання, 2005. – 764 с.
81. Старостіна А.О. Маркетингові дослідження національних і міжнародних ринків: Підручник. – К. : ТОВ «Лазарит-Поліграф», 2012. – 480 с.
82. Тарасюк Г.М. Планування діяльності підприємства. Навч. посіб. – К.: "Каравела", 2011. – 352 с.
83. Управление затратами на предприятии: учеб. пособие / [В. Г. Лебедев, Т. Г. Дроздова, В. П. Кустарёв и др.] ; под общ. ред. Г. А. Краюхина. - [3-е изд., перераб. и доп.]. – СПб.: Издательский дом «Бизнес-пресса», 2006. – 352 с.
84. Утвержденные Европейские стандарты оценки / Пер. на рус. яз. под ред. Е. Тарасевича. – М.: РОО, 1998.

85. Харів П.С. Економіка підприємства: Збірник задач і тестів: Навч. посібник. 2-е вид. – К.: Знання, 2006. – 301 с.
86. Цінні папери: підручник / В.Д.Базилевич, В.М. Шелудько, Н.В.Ковтун та ін.; за ред.В.Д.Базилевича. – К.: Знання, 2011. – 1094 с.
87. Цыцарова, Т. Е. Планирование деятельности предприятия : учебное пособие / Т. Е.Цыцарова. – Ульяновск : УЛГТУ, 2008. – 212 с.
88. Шаповал М.І. Менеджмент якості: Підручник. – К.:Т-во «Знання», 2007. – 471 с.
89. Шваб Л.І. Економіка підприємства: підручник / Л.І. Шваб. – К.: Каравела, 2011. – 416 с.
90. Швайка Л.А. Планування діяльності підприємства / Л.А.Швайка. – К.:Ліра-К, 2014. –268с
91. Шегда А. В., Голованенко М.В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління: навч. посіб. - К.: Знання, 2008. - 271 с
92. Шегда А.В. Стратегічне управління: підручник / А.В. Шегда. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – 304 с.
93. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент: Підручник. – К.: Знання, 2006. – 439 с.
94. Штангрет А.М., Мартинів В.В. Планування, облік, калькулювання та аналіз собівартості видавничої і поліграфічної продукції (для потреб управлінського обліку та аналізу діяльності підприємства): навч. посібник. – Л.: Українська академія друкарства, 2008. – 410 с.
95. Щербаков В.А., Щербакова Н.А. Оценка стоимости предприятия (бизнеса). – М.: Омега-Л, 2006. – 288 с.
96. Чеботарев Н.Ф. Оценка стоимости предприятия (бизнеса). – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2009. – 256 с.
97. Экономика предприятия: Учебник для вузов. 2-е изд., переработанное и дополненное/под ред. А.Е.Карлика, М.Л.Шухгалтер. – СПб.: Питер, 2010. – 464 с.
98. International valuation standards 2000. – IVSC. – L., 2000.
99. Colin Gilligan, Richard M.S. Wilson. Strategic Marketing Planning. – Butterworth-Heinemann, 2003. – 640 p.
100. Steven M. LaValle. Planning algorithms. – Cambridge University Press, 2006. – 842 p.